

Tim Arango: “Ermeni soykırımının Sherlock Holmes’u” kayıp kanıtları ortaya çıkarıyor

Posted on 03/05/2017

Türkiye, yüzyıldan uzun süredir, tarihçilerin 1. Dünya Savaşı’nın kıtalara yayılmış durumda olduğu 1915’te başlamış bir soykırım olarak kabul ettiği Ermeni katliamlarının örgütlenmesindeki rolünü inkâr ediyor. Türk inkarcılığı, soykırım planlayıcılarını mahkûm eden savaş sonrası mahkemelerin orijinal belgelerinin hiçbir yerde bulunamadığı argümanına dayanıyor.

Devletin katliamlardaki suçunu ortaya çıkarmak için dünyanın dört bir yanından belgeleri bir araya getirerek onlarca yıl soykırım üzerine çalışmış Clark Üniversitesi’nden bir Türk tarihçi olan Taner Akçam, bu mahkemelerden orijinal bir telgrafı Kudüs’teki Ermeni Patrikhanesinin arşivinde açığa çıkardığını söylüyor.

“Yakın tarihe kadar böylesine somut bir delil yoktu,” diyor Akçam. “Suçu ispat eden delil bu.” Bulduğu şeyi “bu alanda bir deprem etkisi” olarak tanımlıyor ve bunun “inkarcıların duvarından son tuğlayı” da çekeceğini umduğunu söylüyor.

Hikâye, 1915’te Erzurum’daki bir ofiste Osmanlı İmparatorluğu’nun üst düzey bir yetkilisinin sahadaki bir yetkiliye, doğu Anadolu’daki Ermenilerin tehciri ve öldürülmesi planının nasıl gittiğini soran şifreli bir telgraf göndermesiyle başlıyor.

Daha sonra, telgrafın deşifre edilmiş bir kopyası söz konusu yetkili olan Bahaeddin Şakir’in, bilim insanlarının uzunca bir süredir tanıdığı ama Türkiye’nin inkâr ettiği, 20. yüzyılın ilk soykırımı olarak yaygın kabul gören, 1,5 milyon kadar Ermeni’nin çöken Osmanlı İmparatorluğu’nun liderleri tarafından örgütlü şekilde katledilmesi eylemini planlamaktan

hüküm giymesini sağlamış.

Sonrasında orijinal mahkeme belgelerinin ve yeminli ifadelerin çoğu birdenbire ortadan kayboldu ve araştırmacıların elinde bir tek resmi Osmanlı gazetesinden özetler kaldı.

Akçam, Türkiye'nin kemikleşmiş inkâr politikası sebebiyle ve özellikle de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın daha da milliyetçileştiği şu koşullarda bu yeni bulgunun hemen bir şeyleri değiştirebileceğine dair pek ümidi olmadığını söylüyor.

Ama Akçam'ın tüm yaşamı Türkiye'nin inkarlarını belgeler ve olgularla tek tek yıkmak olmuş zaten.

“Bir Türk olarak inancım odur ki demokrasi ve insan hakları ancak tarihle yüzleşilerek ve tarihteki hataları kabul ederek gerçekleşebilir,” diyor.

Bugün Ortadoğu'yu ele geçirmiş olan kaosun büyük oranda, kimsenin yüzleşmek istemediği tarihsel hatalar nedeniyle toplumlar arasında süregiden güvensizliğin bir sonucu olduğunu söyleyerek genişletiyor argümanını.

“Ortadoğu'da mazi, geçmiş değildir,” diyor. “Ortadoğu'da barış ve istikrarın önündeki en büyük engel bu.”

New York Şehir Üniversitesi'nden tarih profesörü ve Ermeni soykırımı konusunda uzman Eric D. Weitz, Taner Akçam'a “Ermeni soykırımının Sherlock Holmes'u” diyor.

“İpuçlarını tek tek biriktirdi,” diye ekliyor.

Akçam'ın geçen tüm o yılların ardından telgrafı tam olarak nerede ve nasıl bulduğu kendi başına bir öykü. Türk milliyetçileri 1922'de iktidarı ele geçirmek üzereyken, İstanbul'daki

Ermeni liderliği 24 kutu mahkeme kaydını muhafaza edilmek üzere İngiltere'ye göndermeyi başarmış.

Kayıtlar bir piskopos tarafından korunmuş, ardından Fransa'ya, sonra da Kudüs'e gönderilmiş. 1930'lara dek, tam olarak belirli olmayan sebeplerle araştırmacıların erişimine büyük ölçüde kapalı olan devasa bir arşivin parçası olarak orada kalmışlar. Taner Akçam yıllarca boş yere arşive erişmeye çalıştığını söylüyor.

Ama bunun yerine, Kudüs'teki arşivin New York'taki fotoğrafik kayıtlarını bulmuş. Soykırımdan sağ kurtulmuş, artık hayatta olmayan bir Ermeni papazın yeğeninin elindeymiş.

1940'larda Kahire'de soykırım üzerine araştırma yaparken, papaz Krikor Guerguerian, savaş sonrası mahkemelerine bakmış eski bir Osmanlı hâkimi ile karşılaşılıyor. Hâkim ona dava dosyalarını içeren birçok kutunun Kudüs'te bulunduğu söylüyor, Guerguerian da oraya gidip her şeyin fotoğrafını çekiyor.

Telgraf Osmanlı İmparatorluğu antetli ve Arap alfabesi ile şifrelenmiş; sözcükler dört haneli sayılarla gösteriliyor. Akçam bunu, İstanbul'daki resmi bir arşivde bulduğu, o dönemin bilinen Osmanlı İçişleri Bakanlığı şifreleri ile karşılaştırdığında bir eşleşme bulmuş. Ki bu, savaş sonrası mahkemelerinde kullanılan diğer telgrafların da bir gün aynı şekilde teyit edilebilmesi ihtimali demek.

Tarihçiler için mahkeme dosyaları, neler olup bittiğine tanık olmuş diplomatların, misyonerlerin ve gazetecilerin yazdığı birçok dildeki raporlar dahil yıllar içinde ortaya çıkan ve katliamlara ilişkin tarihsel gerçeği ve bunların soykırım niteliğini ortaya koyan bir kanıt dağının parçası.

Türkiye soykırım sözcüğüne karşı çıkıyor ve Ermenilerin çektiği acıların, Türk Müslümanların da birçok zorluk yaşadığı bir dünya savaşının kaosu sırasında gerçekleştiğini

söylüyor.

Türkiye ayrıca Ermenilerin vatan haini olduğunu ve Osmanlı İmparatorluğu'nun o dönemki düşmanı olan Rusya ile işbirliği yapmayı planladıklarını da iddia ediyor.

Bu tutum Türk kültürüne derin şekilde işlemiş - okul müfredatlarının parçası - ve kamuoyu yoklamaları Türklerin çoğunluğunun hükümetin tutumunu paylaştığını gösteriyor.

“Benim yaklaşımım şu; inkarcıların önüne ne kadar çok kanıt koyarsanız koyun, inkâr etmeye devam edecekler,” diyor Bedross Der Matossian. Kendisi Nebraska Üniversitesi'nde bir tarihçi ve “Parçalanmış Devrim Düşleri: Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde Hürriyetten Şiddete” (İletişim Yayınları) kitabının yazarı.

Soykırım her yıl 24 Nisan'da anılıyor, 1915'te İstanbul'dan bir grup Ermeni ileri geleninin toplanıp tehcir edildiği tarih.

Zorla Suriye çöllerine sürülmeyi, infazları ve tecavüzleri içeren koca bir katliam operasyonunun başlangıcıydı bu.

İki yıl önce Papa Francis katliamları soykırım olarak adlandırdı ve Türkiye'den bir eleştiri bombardımanı ile karşı karşıya kaldı. Fransa, Almanya ve Yunanistan dahil birçok ülke soykırımı tanımış durumda ve her bir tanıma Türkiye ile diplomatik gerginliklere sebep oluyor.

ABD, bir NATO müttefiki ve Ortadoğu'da teröre karşı yürütülen savaşta partner olan Türkiye'yi uzaklaştırma kaygısı ile soykırım olarak adlandırmış değil. Barack Obama soykırım sözcüğünü başkan adayı olduğu sırada kullanmıştı ancak görevdeyken bundan kaçındı.

Bu yıl onlarca kongre üyesi Başkan Trump'a soykırımı tanıma çağrısı yapan bir mektuba imza attılar.

Ancak bu pek olası görünmüyor, özellikle de Trump kısa bir süre önce Erdoğan'ı kendisini genişletilmiş yetkilerle donatan ve hileli olduğu söylenen referandumu kazandığı için kutladıktan sonra.

Akçam'ın ortaya çıkardığı suçlayıcı telgrafı yazan Osmanlı yetkilisi Şakir, askeri mahkeme kendisini gıyabında ölüme mahkûm edince ülkeden kaçmış.

Birkaç yıl sonra Berlin'in sokaklarında, bir The New York Times makalesinde “bir kapı eşiğinde gizlenmiş ince, zayıf, esmer adamlar” olarak betimlenen iki Ermeni suikastçı tarafından öldürülmüş.

Çeviren: Serap Güneş

Kaynak: dunyadanceviri.wordpress.com

New York Times'ta yer alan bu yazının Türkçeleştirilmiş hali Dünyadan Çeviri'den alınmıştır.